Eduskunta 11.2.2016

TEM/1556/00.04.01/2015

Perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto

VIITE Asiantuntijakuuleminen perustuslakivaliokunnassa 11.2.2016

ASIA Hallituksen esitys 145/2015 vp eduskunnalle laeiksi vuosilomalain, merimiesten vuosilomalain ja sairausvakuutuslain muuttamisesta

Hallituksen esityksessä vuosilomalain (162/2005) työssäolon veroista aikaa ja merimiesten vuosilomalain (433/1984) työssäolopäivien veroisia päiviä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalta vuosilomaa kertyisi enintään kuuden kuukauden ajalta (voimassaolevan lain mukaan edellä mainitut vapaat kerryttävät vuosilomaa koko ajaltaan).

Sairausvakuutuslain säännöstä työnantajien oikeudesta vuosilomakustannuskorvauksiin ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeus korvauksiin olisi vain lakisääteisen vuosiloman ajalta. Tällaista rajoitusta ehdotetaan, koska työssäolon veroisen ajan rajoittaminen vuosilomalaissa ei välttämättä aiheuta muutoksia työ- ja virkaehtosopimusten määräyksiin.

Lisäksi vuosilomalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että työntekijän, virkamiehen tai viranhaltijan tullessa sairauden tai tapaturman vuoksi työkyvyttömäksi vuosilomansa aikana kuusi ensimmäistä työkyvyttömyyspäivää olisivat omavastuupäiviä, jotka eivät oikeuttaisi lomapäivien siirtoon (voimassaolevan lain mukaan omavastuuaikaa ei ole).

Työntekijälle, virkamiehelle tai viranhaltijalle, joka on lomanmääräytymisvuoden aikana ansainnut vähintään neljän viikon vuosiloman, turvattaisiin omavastuupäiväsääntelystä huolimatta kuitenkin aina oikeus vähintään neljän viikon vuotuiseen vuosilomaan.

Työssäolon veroista aikaa rajoittavalla säännöksellä tavoitellaan säästöjä työnantajille perhevapaan ajalta maksettaviin vuosilomakustannuksiin ja toisaalta työtulovakuutuksen kautta työnantajille korvattaviin vuosilomakustannuksiin. Esityksellä tavoitellaan 27 miljoonan euron säästöjä työnantajakollektiivin rahoittamiin kustannusten korvauksiin.

Omavastuuajan osittaisen palauttamisen vuosilomalla sairastumisen yhteydessä on arvioitu tuovan yli 150 miljoonan euron säästöt työnantajille. Taloudellisten vaikutusten määrä riippuu kuitenkin siitä, muutetaanko alakohtaisia työehtosopimuksia esitetyn lain mukaisiksi. Tällä esityksellä ei pakottavalla tavalla puututa työehtosopimusten sisältöön.

Hallituksen esitys perustuu hallitusohjelman mukaisiin kirjauksiin, ja se on valmisteltu työ- ja elinkeinoministeriön epävirallisessa kolmikantaisessa työryhmässä.

Hallitus katsoo esityksessään, että esitys olisi käsiteltävissä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä, mutta pitää perusteltuna, että esityksestä pyydettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Esityksellä on liittymäkohdat perustuslain sukupuolten tasa-arvoa ja sen edistämistä koskevaan säännökseen.

Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa sairausvakuutuslaissa säädetyn vanhempainrahakaudelta maksettaviin taloudellisiin etuuksiin ja niiden määräytymisen perusteisiin toisaalta äidin ja toisaalta isän käyttäessä vanhempainvapaita.

PeVL 38/2006 vp koski vanhempainrahan erilaista määräytymistä äidille ja isälle. Siinä todettiin, että sukupuolten välinen erottelu vanhempainrahan suuruuden määräytymisessä ei ole sopusoinnussa perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännösten kanssa. Tavallisen lainsäätämisjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä oli, että isän ja äidin vanhempainraha määräytyy samojen perusteiden mukaan. Perustuslakivaliokunta arvioi vanhempainrahakautta ja siltä maksettavaa päivärahaa omana etuutenaan.

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta puututtavaksi vahnempainrahakaudelta maksettaviin sairausvakuutuslain mukaisiin etuuksiin vaan vanhempainvapailta kertyvien vuosilomien perusteena olevaan työssolonveroiseen aikaan. Hallitusohjelman mukaan äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalta kertyvää vuosilomaoikeutta rajoitetaan kuuteen kuukauteen. Ehdotetut vuosilomalain ja merimiesten vuosilomalain muutokset toteutettaisiin siten, että äidille vuosilomaa kertyisi yhteensä enintään 156 äitiys- ja vanhempainvapaapäivältä ja isälle vastaavasti 156 isyys- ja vanhempainvapaapäivältä.

Kummankin vanhemman mainituilta vapailta kertyvä työssäolonveroinen aika olisi yhtä pitkä. Koska äitiysvapaa on kuitenkin isän isyysvapaan aikaa pidempi, merkitsee se sitä, että äidille vanhempainvapaan ajasta enintään 51 arkipäivälle sijoittuva aika olisi työssäolon veroista aikaa kun taas isän 54 isyysvapaan päivän jälkeen hänelle kertyisi vuosilomaa enintään 102 vanhempainvapaapäivältä.

Äitiys- ja vanhempainvapaan ja toisaalta isyys- ja vanhempainvapaan aikaa on perusteltua tarkastella yhtenä kokonaisuutena eikä siten, että vanhempainvapaa erotettaisiin omaksi irralliseksi osaksi. Tämä työssäolonveroisen ajan toteuttamistapa turvaa äideille ja isille yhtä pitkän vuosilomaa kartuttavan kauden. Ehdotettu sääntely on perusteltu myös siitä syystä, että äiti ja isä voivat jakaa käytössään olevan vanhempainvapaan keskenään sopimallaan tavalla. Vanhempainvapaaon siten lapsikohtainen, eikä se lain perusteella jakaudu kiinteisiin äidin ja isän osuuksiin. Ainoa rajoite vanhempainvapaan jakamisessa on, että jakson vähimmäispituus on 12 arkipäivää. Kuten todettua, hallitusohjelman mukaan äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalta kertyvää vuosilomaoikeutta rajoitetaan kuuteen kuukauteen. Jos vanhempainvapaata tarkasteltaisiin erillisenä kokonaisuutena ja kummallekin vanhemmalle olisi määriteltävä samanpituinen työssäolonveroinen aika, Tällöin edellytys enintään kuuden kuukauden vuosilomaa kartuttavasta jaksosta merkitsisi sitä, että äitiys- ja isyysvapaan eripituisesta kestosta johtuen isän vuosilomaoikeus rajoitettaisiin samalla tavalla 51 arkipäivän jaksoon kuin olisi tehtävä äidin kohdalla (105 äitiysvapaapäivää ja 51 vanhempainvapaapäivää). Tämä vanhempainvapaan pitäminen omana, erillisenä kautenaan johtaisi siihen, että isän työssäolopäivien veroisten päivien määrä laskisi 102 päivästä 51 vanhempainvapaapäivään. Vanhempainvapaaseen kohdistuva muodollinen tasa-arvoisuus merkitsisi näin ollen isän vuosilomaoikeuden huomattavan suurta heikentämistä, mikä ei sukupuolten tasa-arvon toteutumisen kannalta olisi perusteltua eikä sitä pidetty kolmikantaisessa valmistelussa mahdollisena.

Hallitus katsoo, että ehdotettu malli, jossa äitiys- ja vanhempainvapaata ja toisaalta isyys- ja vanhempainvapaata kohdellaan samalla tavalla ei ole ristiriidassa perustuslain 6 §:n kanssa.

Perhevapaiden epätasainen jakaminen äidin ja isän välillä on todettu aiheuttavan ongelmia työmarkkinoilla. Perhevapaiden käytön vuoksi naisten on katsottu tosiasiallisesti joutuvan heikompaan asemaan työmarkkinoilla. Ehdotettu sääntelymalli pyrkii osaltaan vaikuttamaan naisten ja miesten tasa-arvoa parantavasti.

Perustuslakivaliokunta on lisäksi pitänyt yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta tärkeänä, että vanhempainrahan määräytymisperusteet eivät perusteettomasti kohdistu perheisiin ja perhemuotoihin eri tavoin. Tästä syystä on perusteltua, että perhevapaan ajalta karttuvaa vuosilomaa tarkastellaan kutakin synnytyskertaa ja siihen perustuvaa perhevapaata kohden eikä lomanmääräytymisvuosikohtaisesti. Valiokunnan mukaan sukupuolten erilaiseen kohteluun perustuvaa sääntelyä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota myös tavoitteen saavuttamiseksi ehdotetun keinon hyväksyttävyyteen ja sääntelyn oikeasuhtaisuuteen. Olennaista on, voidaanko erilainen kohtelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. (PeVL 38/2006.)

Esitys kannustaa isiä pitämään nykyistä enemmän vanhempainvapaata. Esitys voisi tämän vuoksi toteutuessaan välillisesti parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa työelämässä perustuslain 6 §:n 4 momentin edellyttämällä tavalla. Esityksen taustalla on yleisesti perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä tavoite.

Seija Jalkanen

Vanhempi hallitussihteeri